

ВИХОВАНІЙ МАЛАНЮКОМ

Хочу сказати про Маланюкову сторінку у творчості ювіляра. Але перед тим – кілька вступних міркувань.

Може, це твердження комусь здається провокаційним, несправедливим або й навіть образливим, але якщо добре подумати і до того ж якщо ти вихований на творчості Євгена Маланюка, то прийдеш до висновку: певна частка вини за крайню неуспішність двох десятиліть української незалежності лежить на нашому письменстві, зокрема на літературно-критичному та літературознавчому секторах. Пам'ятається, Мікулаш Неврлі під час приїзду до Кіровограда (було це, здається, ще в 1993 році, і приїзд той був зумовлений його бажанням побувати на батьківщині Маланюка) говорив приблизно таке: зараз українська література має продукувати не так белетристику, як потужну наступальну публіцистику й так звану “літературу факту”. Бо саме такі жанри, наголошував він, найбільш дієві у справі формування свідомості народу, який, отримавши шанс побудувати власну державу, через свою інфіковану малоросійством та совковістю свідомість просто не в змозі успішно ним скористатися. Ось цю хворобу малоросійства необхідно вміло і тривало лікувати. Про те, що малоросійство – це хвороба, яку треба, власне, лікувати, говорив і Є. Маланюк. В умовах незалежності таке лікування, звичайно ж, мало б здійснюватися на державному рівні, і ним передусім мали б опікуватися, за словами Маланюка, “державні мужі”. Але ж і письменство із його неабиякими потенційними можливостями впливати на формування суспільної свідомості мало б відчувати свою відповідальність. Мікулаш Неврлі не помилявся, коли говорив про публіцистику та “літературу факту” як про якнайдієвіші засоби впливу – за ним був досвід нації, що успішно пройшла складний шлях самоідентифікації й, урешті-решт, досягла високого рівня самореалізації. На цьому шляху, сповненому шляхетного пориву до гідного і красивого життя, у чехів, скажімо, й державні мужі з'являлися достойні – від “батька” новітньої чеської державності Томаша Масарика, який, ще перебуваючи на посаді професора філософії Празького університету, розробив концепцію розвитку чеської культури, і до інтелектуала Вацлава Гавела, котрий зовсім недавно в одній із публікацій розповів світові й нам про всі теперішні наші проблеми – немов по полицях розклав.

Зовсім інакше доля складається в нас. Не буду говорити про “інтелектуальний багаж” і моральний рівень усіх наших державних мужів – тут усе однозначно зрозуміло. А щодо письменства – то замість публіцистичного наступу й жорсткої та правдивої “літератури факту”, яка допомогла б суспільству зрозуміти, хто ми, куди йдемо й куди треба було б іти, відбувалися підтримувані зарубіжними грантами різного роду постмодерністські забавки, така собі “гра в європейськість”, яка насправді, якщо тверезо глянути збоку та ще й урахувати, що йдеться про час, коли фактично вирішується доля великого, але й досі незреалізованого народу, виглядала дешевим провінційним фарсом. Про літературну критику говорити ще сумніше – вона фактично зникла. Коли й з'являються вартісні речі, як, наприклад, “Час смертохристів” Юрія Щербака, то перших рецензійних відгуків їм доводиться чекати ой як довго. Таке собі суцільне мовчання – анемія літературно-критичної думки.

Наука про літературу? Тут пріоритети теж виявилися фальшивими. То з народництвом ішла війна, то із Шевченка міфотворця творили, то гендерним підходом із його фалософобією чи фалософілією захоплювалися тощо, тощо – так виявлялася тенденція займатися всім, окрім сутнісного, того,

без чого неможлива здорова інтелектуальна пожива для розтерзаної, несконсолідованої, дезорієнтованої хитро задуманими PR-технологіями, а тому й безпорадної нації.

А пріоритети все-таки є! Один із них – Євген Маланюк, найенергетичніший український поет, один із найрозумніших українців ХХ століття. Його літературно-критична, літературознавча та культурологічна есеїстика, зібрана у двотомній “Книзі спостережень” – явище епохальне. Глибоке й точне мислення. Неймовірно проникливий аналіз. Красивий, піднесений до небувалих досі висот спосіб висловлювання. А головне – колосальний державотворчий потенціал,

який потребував не одноразових, а постійних інтерпретацій, тлумачень та розтлумачень. Спресована думка вимагала звільнення із форм, у яких вона перебувала, хай навіть та форма була красивою. Це звільнення думки мало б відбуватися з метою донесення її з допомогою тих самих новітніх PR-технологій до “широких мас”. Уже неодноразово казалося: якби кожний з українських чиновників належно простудіював Маланюкову статтю “Малоросійство”, це відчутно укріпило б їх державницьке мислення. Якби...

Тарас Салига згадує: “Колись, здається, у 1959 р., на горіщі моєї сільської хати, на платві під кроквою, я знайшов невеличкий згорток завернених у цупкий папір книг. Серед них були “Земля й залізо”...

Не відав я тоді, що приблизно через тридцять років мені, першому на Україні, пощастить упорядкувати та видати окремою збіркою об’ємний том поезій Євгена Маланюка”.

То була щаслива знахідка. Треба лише уявити, що означало для юнака, який уже намірився стати студентом-філологом і через рік ним став, перечитувати поетичну збірку Маланюка – саме ту, в якій пульсувала втілена в напружено-енергетичну образну форму націософська думка про історичну долю України. Саме в поезіях цієї збірки Маланюк постав остаточно сформованим як “напружений, незламно-гордий, Залізний імператор строф”. Саме в цій збірці увиразнилися художні концепти України як степової Еллади, якій так не вистачало варязького первня – залізного характеру, без якого держави не побудуєш. То ж зовсім не випадково, що саме Тарас Юрійович першим із літературознавців почав відкривати Маланюка для України. За кілька років до нього прилучилися Сергій Білокінь та Григорій Сивокінь, видавши частину Маланюкової “прози” – так він сам називав свою блискучу літературно-критичну есеїстку. Але всього цього було замало, бо Маланюк як особистість потребував серйозного – глибокого й системно-наукового осмислення.

Леонід Куценко, майбутній молодший побратим Тараса Юрійовича, відкрив для себе Маланюка за кілька років до незалежності, коли в його руки трапив

Перед головним корпусом Франкового університету у Львові. Іван Драч, Тарас Салига

томик поезій, таємно привезений братом зі США. Із того часу Маланюк почав буквально творити його як літературознавця. Наділений неабияким талантом літературного слідопита, Леонід Куценко скрупульозно, крок за кроком відтворював життєвий шлях свого славнозвісного земляка, наповнюючи при цьому біографічну канву тонким і точним аналізом “історії душі” поета. У цьому плані його монографія “Dominus Маланюк: тло і постать” є цілісним дослідженням, у якому дуже добре спрацював старий і добрий біографічний метод. Можу з певністю сказати: ця монографія писалася під патронатом Тараса Юрійовича – між львівянином та кіровоградцем виникла справжня співдружність, позначена найприхильнішим ставленням один до одного, готовністю поділитися ідеями, думками та знахідками.

На жаль, цей злагоджений дует двох чудових літературознавців, який так багато робив (і зробив!) для повернення Маланюка в Україну, був нагло перерваний – одного темного грудневого вечора, який переходив у найдовшу ніч року (22 грудня 2006-го року), коли трагічно обірвалося життя Леоніда Васильовича. Не знаю, чи встиг він отримати від свого старшого побратима чудовий дарунок – книжку “Повернення”, у якій Тарас Салига скомпонував поезії, есеїстку, епістолярій Маланюка. І все те супроводжувалося цікавими коментарями, більшість яких належали Тарасові Юрійовичу та Леонідові Васильовичу. Мабуть, не встиг, бо інакше обов’язково приніс би на кафедру, похвалився б...

Одне за одним продовжують з’являтися дослідження Тараса Салиги, присвячені Маланюкові. І кожне таке дослідження – нова сторінка в маланюкознавстві, новий аспект, нове відкриття. Почитаймо бодай “Рильський – Маланюк – Сосюра (Спроба ідейно-дискурсивного аналізу)” або “Євген Маланюк і Галичина” чи будь-яку іншу з його статей – і відчуємо: кожна з них наближує нас до видатного поета й мислителя.

Він упряжений в упруги. Тягне плуга сам. Майже сам. І чекає на підмогу. Бо знає, що Євген Маланюк завжди потрібен Україні. Особливо зараз.

З роси й води Вам, дорогий Тарасе Юрійовичу!

Отримано 30 листопада 2011 р.

м. Кіровоград

Михайло Слабошпицький

ПОСТІЙНО ВПІЗНАВАНИЙ ТАРАС САЛИГА ТА ЙОГО РОБОТА

Коли я працював завідувачем відділу критики “Літературної України”, Тарас Салига був водночас і бажаним, і небажаним її автором. Бажаним він був для мене як тонкий знавець поезії, глибокий аналітик, зрештою, справді літературоцентричний чоловік. А зовсім небажаним він був для тодішнього редактора газети, який опинився в цьому кріслі геть випадково й не мав жоднісінького уявлення ні про українську, ні про якусь іншу літературу. А Тараса він люто не любив і ладен був стерти його на порошок. Редактор називав його невиправним націоналістом: десь їм довелося разом працювати, і редактор, невимовно пишачучись собою, розповідав, що він вижив Салигу з редакції, а якби міг, то й жив би зі світу.